

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวนโยบายด้านการศึกษาของประเทศไทย โดยเฉพาะนโยบายการจัดการศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรมในอนาคตนั้น ขึ้นอยู่กับกรอบความคิดหลัก 3 ส่วนคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) นโยบายรัฐบาลปัจจุบันและอนาคต และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ (วีระ บำรุงรักษา, 2538) แนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ได้นำแนวนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งการพัฒนาคน มากำหนดนโยบายของกระทรวง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาหลายๆ ด้าน ได้แก่ การเตรียมความพร้อมเด็กกลุ่มอายุก่อนวัยการศึกษาภาคบังคับ การขยายโอกาส การศึกษาต่อ การช่วยเหลือเด็กกลุ่มด้อยโอกาส การพัฒนากำลังคนสาขาขาดแคลน การสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ การพัฒนาประสิทธิภาพครู-อาจารย์ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม การจัดอาหารกลางวัน และอาหารเสริม การพัฒนาแหล่งวิชาการด้านการศึกษา การศาสนา การวัฒนธรรม การกระจายงบประมาณไปสู่ภูมิภาครายจังหวัด การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการบริหารและส่งเสริมการเรียนการสอน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2537)

ในเรื่องวิสัยทัศน์ทางการศึกษา จากการสังเคราะห์วิสัยทัศน์ของคณะศึกษาศาสตร์ศึกษาไทย ยุคโลกาภิวัตน์ ของอมรวิทย์ นาคทรัพย์ (2538) กำหนดไว้ว่า จะต้องปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ และจัดการศึกษาโดยระดมสรรพกำลังจากทุกส่วนของสังคมมาสนับสนุนการศึกษา และการเรียนรู้ของคนโดยกำหนด ยุทธศาสตร์ 4 ประการ คือ

1) เร่งขยายโอกาสทางการศึกษาพื้นฐานอย่างมีคุณภาพให้ปวงชนทุกคนเข้าถึงและมีโอกาสพัฒนาเต็มความสามารถและศักยภาพ และมุ่งสร้างรากฐานคุณภาพของประชากรตลอดทั้งชีวิต

2) เพิ่มขีดความสามารถของสังคมไทยในการแข่งขัน และร่วมมือกับเพื่อนบ้านภูมิภาค และมิตรประเทศ มุ่งความมั่นคงและก้าวหน้าของเศรษฐกิจไทยในประชาคมโลกบนพื้นฐานของความเป็นไทย

3) เสริมสร้าง และพัฒนาบทบาทของครอบครัว ความเข้มแข็งของชุมชน สถาบันศาสนา สถาบันสังคม มุ่งเกื้อหนุนการเรียนรู้เครือข่ายการเรียนรู้ สร้างสรรค์ปัญญา และความเข้มแข็งของสังคม

4) ปฏิรูประบบการบริหาร และการจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพให้ทั่วถึงประชาชน

สิปปนนท์ เกตุทัต (2538) ให้แนวคิดว่าการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้ประเทศไทยได้ก้าวหน้าไปอย่างมั่นคง รู้เท่าทันโลก ผู้บริหาร และบุคลากรต้องปรับบทบาทของตนเองดังนี้คือเป็นคนดี มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ก่อให้เกิดศรัทธาแก่ครู เพื่อนร่วมงานและชุมชน บริหาร จัดการ มุ่งเป้าหมาย การเรียนรู้ของนักเรียน และชุมชนเป็นหลัก บริหารงานบุคคลด้วยความเป็นธรรม วางระบบ และวิธีการให้คุณให้โทษ ให้รางวัลด้วยความเป็นธรรม เป็นผู้ประสานงาน จัดความร่วมมือระหว่างโรงเรียน กับชุมชน วัด สถานประกอบการ และหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่สามารถให้การเรียนรู้ได้ และกับหน่วยวิชาการภายนอกโรงเรียน จัดอบรมครู ให้เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์อยู่เป็นนิจ ให้ครูมีประสบการณ์ พาไปดูการเรียนการสอน และพัฒนา ในสภาพต่างๆ ทั้งในและนอกประเทศตามการเปลี่ยนแปลงของโลก

ปัจจุบันผู้บริหารที่สังกัดหน่วยงานต่างๆ ทั้งผู้บริหารในหน่วยงานเอกชน และผู้บริหารของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลถือว่ามีความสำคัญในการบริหารงานทั้งงานด้านนโยบาย และงานด้านการบริหารงานบุคคลให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของทางราชการ ซึ่งผู้บริหารที่จะบริหารงานให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ หรือ นโยบายของหน่วยงานต่างๆ ได้นั้นจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ทันโลก ทันเหตุการณ์ ศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา มีความรอบรู้ในเรื่องต่างๆ ที่สามารถนำมาประกอบการตัดสินใจ ได้อย่างรวดเร็ว และเป็นผลดีต่อหน่วยงาน (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2538)

นอกจากนั้นในการตัดสินใจ การแก้ปัญหา และการปฏิบัติงานต่างๆ ตั้งแต่ระดับงานทั่วไปจนถึงการบริหารงานระดับประเทศ สารนิเทศนับเป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง (สุนทรี หังสสูตร, 2530) เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการวางแผนเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารงานที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เป็นงานสำคัญในกระบวนการบริหารหน่วยงานและระบบการบริหารทั้งระบบเค้าโครง การทำงาน และรายละเอียดต่าง ๆ ที่แสดงไว้ในแผน เป็นผลมาจากการค้นหา และกำหนดวิธีการทำงานในอนาคต เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานและองค์กรมากที่สุด (อุทัย บุญประเสริฐ, 2527)

ขั้นตอนสำคัญในการวางแผนการศึกษา คือ การวิเคราะห์และตัดสินใจ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การขาดข่าวสารข้อมูลที่ต้องการและเพียงพอ ในกระบวนการตัดสินใจ Murdick and Ross (1978) กล่าวว่า ข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญในทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ข้อมูลที่เป็นตัวป้อน (Input) ในการพิจารณาเกณฑ์การตัดสินใจ การพิจารณาถึงค่านิยมและการถ่วงดุล ทำให้เห็นว่าคุณภาพของการตัดสินใจจะเป็นผลจากการให้ข้อมูลที่มีคุณภาพและพอเพียงสำหรับการพิจารณา ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจความต้องการด้านประสิทธิภาพของการวางแผนดำเนินงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 ที่พบว่า การมีข้อมูลและระบบสารสนเทศเพื่อการวางแผนที่พอเพียงและเหมาะสม เป็นความต้องการที่จำเป็นลำดับแรกของฝ่ายบริหาร (กรมสามัญศึกษา, หน่วยศึกษานิเทศก์ , 2532)

ในเรื่องของการตัดสินใจในการวางแผนและการบริหารนี้ วิจิตร ศรีสอ้าน (2529) กล่าวว่า การตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการที่ดี ขึ้นอยู่กับระบบข่าวสารข้อมูลถึงร้อยละ 90 และใช้วิจารณ์ญาณเพียงร้อยละ 10 ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของอาร์ม จันทวานิช, ภาณุรัตน์ รัตยาภาส และเจษฎ์ อนุธรรมมงคล (2528) ที่ว่าการตัดสินใจที่ดีนั้นควรเป็นการตัดสินใจที่ใช้หลักการและเหตุผล (Rational decision) ซึ่งอาศัยข้อมูลและสารสนเทศเป็นปัจจัยสำคัญหลักเป็นพื้นฐาน และงานตามภาระหน้าที่ของผู้บริหารนั้นมีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวางแผนซึ่งต้องกระทำอย่างรอบคอบในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด จึงจำเป็นต้องมีข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ตัดสินใจอย่างเพียงพอ และข้อมูลที่ได้รับต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการ (Relevance) มีความถูกต้อง (Accuracy) และมีความทันต่อเหตุการณ์ (Timeliness) อย่างไรก็ตาม การวางแผน การควบคุม และการตัดสินใจของผู้บริหารในปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาความซับซ้อนที่เพิ่มขึ้นทุกปี ตามความเจริญเติบโต และปฏิสัมพันธ์ขององค์การกับปัจจัยต่าง ๆ สารสนเทศจะเป็นเครื่องช่วยชี้แนะทิศทางที่ผู้บริหารจะเลือกดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

จากความคิดของนักวิชาการดังกล่าวจึงอาจสรุปได้ว่า ข้อมูลและสารสนเทศมีความสำคัญและจำเป็นมากในการวางแผนการบริหาร และพัฒนาการศึกษาทุกระดับ ดังนั้นการจัดและให้บริการสารสนเทศให้ดีมีคุณภาพ มีความเพียงพอ ถูกต้องตรงตามความต้องการ ทันต่อเหตุการณ์ และมีความเชื่อถือได้ จึงนับเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการวางแผนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้มองเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาและการที่โรงเรียนจะสามารถดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องนำข้อมูลสารสนเทศ ตลอดจนผลงานการวิจัยต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน ดำเนินงานในโรงเรียน (กรมสามัญศึกษา, 2530) จากเหตุผลดังกล่าวห้องสมุดจะเป็นแหล่งหนึ่งที่สามารถให้การสนับสนุนแก่ผู้บริหาร โรงเรียนในด้านสารสนเทศที่จำเป็นสำหรับการบริหาร และการจัดการได้โดยจัดหาสารสนเทศ ผลการวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนต่อการบริหารงาน โรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารสนเทศเพื่อการบริหารของผู้บริหาร กระทรวงศึกษาธิการ พบว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่ทำการศึกษาวิจัยเป็น 2 ลักษณะ คือเกี่ยวกับความต้องการในการใช้และการจัดการสารสนเทศทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา เช่น งานวิจัยของ ประกิจศรี สมทรัพย์ (2527) ศึกษาความต้องการในการใช้และการจัดการสารสนเทศทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลในปัจจุบันส่วนมากแต่ละหน่วยงานจะเก็บเองและเก็บเป็นคราว ๆ ไปตามความต้องการใช้ข้อมูลของผู้บริหาร ข้อมูลที่เก็บเป็นข้อมูลดิบยังไม่ประมวลผล และพบว่าความต้องการของผู้บริหารส่วนใหญ่ต้องการให้มีหน่วยงานและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับระบบสารสนเทศโดยตรง โดยต้องมีการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอน และนำเสนออย่างถูกต้อง เป็นปัจจุบัน สะดวกต่อการใช้ และความคิดเห็นที่มีต่อข้อมูลและสารสนเทศนั้น ผู้บริหารส่วนใหญ่มีความเชื่อถือในข้อมูลและสารสนเทศ และเห็นความจำเป็นในการนำข้อมูลและสารสนเทศมาประกอบประกอบการตัดสินใจในการบริหารงานอยู่ในระดับสูง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร เช่นงานวิจัยของ วิวัฒน์ วงศ์ตระกูล (2532) เรื่องสภาพและปัญหาของระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งพบว่า กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร นำสารสนเทศมาประกอบการตัดสินใจอย่างกว้างขวาง โดยมีการพัฒนาศูนย์สารสนเทศของทุกระดับหน่วยงาน

เมื่อคำนึงถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน จึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาการใช้สารสนเทศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งจะทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สารสนเทศ ตลอดจนปัญหาการใช้สารสนเทศของผู้บริหาร เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานของห้องสมุดโรงเรียน ในแง่ที่จะสนับสนุนข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารของผู้บริหารต่อไป

นอกจากนี้ผลงานวิจัยยังจะเป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้บริการสารสนเทศ เช่น ศูนย์ข้อมูลกรมสามัญศึกษา หรือศูนย์ข้อมูลของสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดที่มีหน้าที่ในการบริการข้อมูลของกรมสามัญศึกษา ได้กำหนดแนวทางและวางแผนในการบริการสารสนเทศแก่กลุ่มผู้บริหารให้เหมาะสมกับสภาพการใช้สารสนเทศของกลุ่มผู้บริหารมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการใช้สารสนเทศของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น

2.2 เพื่อศึกษาปัญหาการใช้สารสนเทศของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น

3. สมมติฐานของการวิจัย

ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดขอนแก่นที่มี ระดับการศึกษา ขนาดของโรงเรียนที่บริหาร ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งผู้บริหาร และตำแหน่ง แตกต่างกันมีการใช้สารสนเทศที่แตกต่างกัน

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการใช้สารสนเทศ และปัญหาการใช้สารสนเทศของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น ในปีการศึกษา 2540

4.2 ประชากรในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 73 โรงเรียน จำนวน 657 คน

5. คำจำกัดความหรือนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาที่สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในจังหวัดขอนแก่น

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ และผู้ช่วยครูใหญ่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในจังหวัดขอนแก่น

สารนิเทศ หมายถึง ข้อเท็จจริง เหตุการณ์ที่ผ่านกระบวนการประมวลผล และมีการบันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน โสตทัศนวัสดุ ตลอดจนสารนิเทศในรูปแบบอื่น ๆ เช่น สารนิเทศที่ผ่านสื่อวิทยุ และโทรทัศน์ โดยเน้นสารนิเทศที่สนับสนุน และเพื่อการบริหารเท่านั้น

การใช้สารนิเทศ หมายถึง การใช้สารนิเทศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในจังหวัดขอนแก่น ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านวัตถุประสงค์ในการใช้สารนิเทศ ด้านช่วงเวลาในการใช้สารนิเทศ ด้านแหล่งสารนิเทศ ด้านเนื้อหาของสารนิเทศ และด้านภาษาของสารนิเทศ

ปัญหาการใช้สารนิเทศ หมายถึง ปัญหาที่เกี่ยวกับการใช้สารนิเทศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้แก่ ปัญหาด้านด้านช่วงเวลาในการใช้สารนิเทศ ด้านแหล่งสารนิเทศ ด้านเนื้อหาสารนิเทศ และปัญหาด้านภาษา

แหล่งสารนิเทศ หมายถึง แหล่งที่ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ใช้ในการรับข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริง คำแนะนำ ได้แก่ แหล่งสถานที่ เช่น ห้องสมุด ฝ่าย/หมวด/งานต่าง ๆ ในโรงเรียน แหล่งบุคคล ซึ่งจะรับสารนิเทศในลักษณะการสนทนา ชักถาม ปรีกษา การฟังบรรยาย จากบุคคลต่าง ๆ แหล่งสารนิเทศประเภทสื่อ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ วัสดุทัศน หนังสือพิมพ์ ฯลฯ

ขนาดของโรงเรียน หมายถึง ขนาดของโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา แบ่งเป็น 4 ขนาดคือ ขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก แต่ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดโรงเรียนออกเป็น 3 ขนาดเพื่อความเหมาะสมเพราะโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษในจังหวัดขอนแก่นมีจำนวนน้อย จึงกำหนดให้โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษรวมไว้กับโรงเรียนขนาดใหญ่นี้คือ

โรงเรียนขนาดใหญ่	หมายถึงโรงเรียนที่ มีจำนวนนักเรียน 1,500 คนขึ้นไป
โรงเรียนขนาดกลาง	หมายถึงโรงเรียนที่ มีจำนวนนักเรียน 500-1,499 คน
โรงเรียนขนาดเล็ก	หมายถึงโรงเรียนที่ มีจำนวนนักเรียน 1-499 คน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยจะทำให้ทราบการใช้สารนิเทศ และปัญหาการใช้สารนิเทศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในจังหวัดขอนแก่น เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ดังต่อไปนี้

6.1 ใช้เป็นแนวทางในการวางแผน และปรับปรุงงานการให้บริการสารนิเทศของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น

6.2 ทำให้ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานบริการสารนิเทศแก่กลุ่มผู้บริหาร ในหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้าใจสภาพการใช้สารนิเทศตลอดจนปัญหาการใช้สารนิเทศของผู้บริหาร เพื่อจะได้วางแผน และปรับปรุงการบริการสารนิเทศได้เหมาะสมยิ่งขึ้น